

¹A Plain Language Movement kulturális kontextusa

- társadalmi háttér, történeti irányok és eredmények az Egyesült Államokban

“Plain language is a civil right.”

(Al Gore)

Bevezetés

A nyelvek folyamatos változása régóta ismert tény a nyelvtudomány valamennyi ágában. Az egyes nyelvállapotok diakrón eltéréseket mutatnak (történeti rétegződés) de azonos időben sem csak egyetlen „nyelv” létezik (nyelvjárások, szaknyelvek, zsargon, szleng, irodalmi/standard nyelvváltozat stb. mind párhuzamosan vannak jelen egy nyelv életében). Ez a fajta változás konstans akkor is, ha az adott nyelv épp nem alanya semmilyen standardizálásnak, tipográfiai kodifikációnak b vagy nyelvművelési törekvésnek, melyek közül (az angol nyelvre vonatkoztatva) az utolsó egy válfajaként tekinthetünk az USA-ból az 1970-es években indult Plain Language Movement-re (a továbbiakban: PLM).

Az irányzat képviselői főként a hivatali nyelvhasználatra vonatkozóan fogalmaznak meg stilisztikai, szintaktikai és lexikális ajánlásokat a szövegek közérthetősége érdekében, törekvéseik eredményeképpen pedig mára számos elnöki rendelet, és szövetségi iránymutatás létezik, amely tudatosan igyekszik alakítani a hivatalos nyelvhasználatot. Ahhoz, hogy a mozgalom eredményei, céljai, módszertana és hasznossága megítélhető legyen olyan eltérő társadalmi kontextusban is, mint a jogi nyelv hazai kutatása, szükséges a PLM kialakulásakor fennálló társadalmi folyamatok, a mozgalom kulturális beágyazottsága, valamint a mögötte húzódó elvek pontosabb megismerése. A jelen tanulmány tehát főként ezeket szem előtt tartva a következő szerint épül fel: az első rész az angol nyelv néhány spontán változását mutatja be korpusznyelvészeti eredményeire építve, ezt követően a második rész a PLM-et közvetlenül megelőző néhány társadalmi folyamatot, és a mozgalom kezdetét ismerteti, míg a harmadik rész a nyelvészet és jogtudomány témához adott hozzájárulását vizsgálja. A negyedik részben

¹ Az INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-3 - KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

a PLM eddig hivatalos erőre emelkedett, amerikai egyesült államokbeli legjelentősebb eredményeinek bemutatását követően a tanulmányt rövid konklúzió zárja².

1. Diakrón változások a brit- és amerikai angolban

1.1 Releváns nyelvi faktorok

A nyelvek időbeli változásait számos szempont mentén osztályozhatjuk (elég csak a lexikai, szintaktikai vagy szemantikai módosulásokra gondolni), azonban ezek közül csak viszonylag korlátozott számú változó az, amelyet a pszicholingvisztikai szakirodalom (Pléh – Lukács 2014, di Carlo 2015, Klebanov et al.: 2004 stb.) olyan tényezőként tart számon, amely érdemben befolyásolhatja egy szöveg (köz)érthetőségét, ilyenek például:

- a mondat- és szóhossz növekedése
- a (túlzott) nominalizáció
- fordított vagy a nyelvben szokásostól eltérő szórend
- passzivizált szórend.

Ezek mérése korpusznyelvészeti módszerek segítségével pontosabb képet adhat az angol nyelv spontán változásairól.

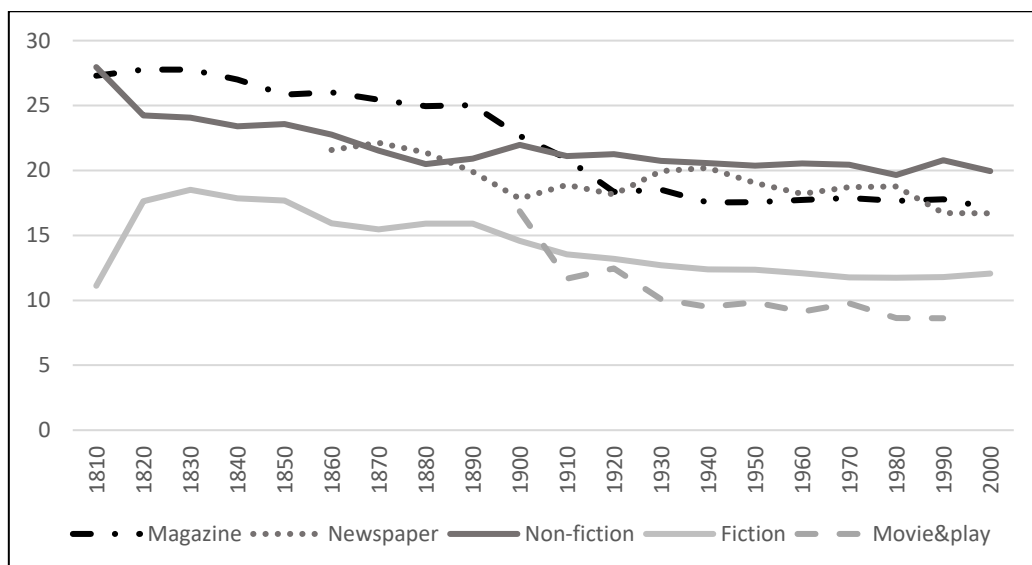
1.2 Korpusznyelvészeti vizsgálatok

A fentiek közül több tulajdonság időbeli változásai is képezték már vizsgálat tárgyát a tengerentúlon, ezek alapján pedig egy olyan kép látszik kirajzolódni, hogy az angol nyelv esetében már jóval a modern közérthetőségi törekvések megjelenése előttről, egészen a 1600-as évek óta dokumentálható a nyelvi változásnak egy olyan folyamata, amely markánsan a szövegek mai értelemben vett egyszerűsödése irányába mutat.

² A jelen tanulmány egy átfogó kutatás része, amelynek célja a PLM eredményeinek, módszereinek rendszerbe foglalása mind az angolszász nyelvterületen, mind pedig az Európai Unió egyes tagállamaiban azzal a céllal, hogy a hazánkban is alkalmazható közérthetőséget támogató módszerekről egy egységes kép alakulhasson ki. Ennek megfelelően az Unió tagállami eredmények, továbbá a lehetséges magyar vonatkozások tárgyalása külön tanulmány keretében valósul majd meg.

Korpusznyelvészeti vizsgálatok kimutatták például, hogy az 1600-as évek angol irodalmi szövegeit jellemző 42.44 szó/mondatos mérőszám tendenciózus csökkenéssel az 1791-es évre például már csak 29.35-ös értéket mutat (Merja et al. 2010: 24-25). Ez a fajta csökkenés egészen 21. századig stabil pályán maradt, és a 2000-es évek eleji állapotot már leginkább a 10 és 20 közötti átlagok jellemzik. Erre példa Rudnicka (2018) vizsgálata, amely során a szerző a Corpus of Historical American English – COHA (Davies: 2010) vizsgálatával mutatja ki ugyanezt a trendet.

A korpusz az 1810 – 2000 közötti amerikai írott angol nyelv mintegy 400 millió szövegszavas gyűjteménye, amely regényirodalom, folyóirat, hírlap, továbbá egy heterogén „non-fiction” elnevezésű doménből tartalmaz szövegeket, melyek közül a legutolsót nagyrészt általánosabb történeti, pszichológiai, filozófiai és egyéb szaktudományos munkák alkotják. A korpusz vizsgálata során a szerző arra a megállapításra jut, hogy habár az egyes domének között fellelhetők eltérések az átlagos mondathossz csökkenésének intenzitását tekintve, a jelenség azonban világosan kivehető minden szövegtípusban.

1. ábra: az egyes stílusrétegekben mért átlagos mondathossz (forrás: Rudnicka 2018: table 3_2)

Egy a Brown korpuszcsaládon³ elvégzett elemzésükben Stajner – Mitkov (2012) az érthetőséget nehezítő szintaktikai tényezők előfordulásait keresték.

A korpusz összeállítása	Brit angol	Amerikai angol
1931		The Lancaster1931 Corpus (BLOB)
1961	The Brown University corpus of written American English (Brown)	The Lancaster-Oslo/Bergen Corpus (LOB)
1992 - 1991	The Freiburg - Brown Corpus of American English (Frown)	The Freiburg-LOB Corpus of British English (FLOB)

1. táblázat: A Brown-korpuszcsaládot alkotó szövegtetek

Az időbeli összehasonlítás négy szintaktikai alapú jegyet vett figyelembe a szövegek esetén:

- átlagos mondathossz,
- Automated Readability Index (ARI) pontszám (Kincaid – Delionbach: 1973)⁴: mint az olvashatósági formulák általában, az ARI is egy képlet alapján adódó egész számmal jellemzi az adott szöveget. Ez a szám arról ad visszajelzést, hogy milyen átlagos életkortól érthető könnyen az adott szöveg (7-es pontszám például 11-13 éves kortól, míg 11 -es pontszám esetén 15-17 éves kortól),
- mondatkomplexitás: finite igei csoportok száma alapján,
- passzív konstrukciók aránya a teljes szövegben.

Eredményeik alapján (2. táblázat) az átlagos mondathossz változása erősen vegyes képet mutatott a korpuszok szövegosztályaiban. Szignifikáns csökkenés volt tapasztalható például a brit szövegeket tartalmazó korpuszok „vegyes” szövegosztályában 1961 és 1991-es összevetésekor, és ugyanebben az időszakban az amerikai szövegek „vegyes” osztályában is. Megemlítendő tovább, hogy a vizsgált 15 szövegosztály esetében az amerikai szövegek között

³ Mivel a korpuszokban az 1931 időszel csak a brit angol esetében volt elérhető, így ott három réteg (1931, 1961 és 1991) került összevetésre, az amerikai angol esetében csak az 1961 és 1991-es időszel anyaga.

⁴ Számítási módja:

$$4,71 \cdot \left(\frac{c}{w}\right) + 0,5 \cdot \left(\frac{w}{s}\right) - 21,43$$

A fenti képletben c: karakterek száma a teljes szövegben, w: szavak száma a teljes szövegben, s: mondatok száma a teljes szövegben. Az olvashatósági formulák korlátairól és alkalmazási hagyományairól bővebben: Üveges (2020).

egyetlen kivétellel minden esetben csökkent az átlagos mondathossz, a csökkenés azonban nem érte el a 0.05-ös szignifikancia szintet. A brit szövegek esetében a tendencia változatosabban alakult, azonban ott is a csökkenő értékek voltak többségben (10/15 részkorpuszban).

Az ARI index esetében szignifikáns eltérést csak a brit részkorpusz vallási szövegei mutattak, a brit szövegek esetében a növekedés (9/15 részkorpusz), az amerikai szövegek esetén pontosan fordított arányban a csökkenés volt jellemző, azaz míg a brit szövegek értelmezéséhez szükséges iskolázottság nőtt, addig az amerikai szövegek esetében az csökkent.

Az igei csoportok előfordulását tekintve, a szignifikáns eseteken kívül az amerikai szövegek mindössze 3 további osztálya mutatott egyszerűsödést, míg a brit megfelelőik esetében ez az arány további négy részkorpuszt fedett le (összesen 7/15).

A passzív mondatszerkesztések esetében az amerikai szövegekben 3 részkorpusz kivételével minden esetben csökkenés, míg brit megfelelőiknél 10/15 esetben szintén csökkenés mutatkozott.

Részkorpusz	Brit angol				Amerikai angol				Vizsgált jegy
		Szignifikancia				Szignifikancia			
Miscellaneous	26,24	0.016	-12.85%	22,87	29,15	0.007	-20.73%	23,11	Mondathossz
Próza (vallási)	10,33	0.006	+37.72%	14,23					ARI index
Sajtó: riportok	0,97	0.000	-40.55%	0,58	0,91	0.001	-30.55%	0,63	Komplexitás
Sajtó: ismertető	0,91	0.017	-24.48%	0,69					
Regényirodalom: általános	0,87	0.031	+49.71%	1,3					
Próza (vallási)	31,18	0.023	-12.95%	27,14	30,67	0.000	-28.64%	21,88	Passzivizálás
Próza (esszé)	30,46	0.030	+9.52%	33,36					
Tudományos	46,42	0.008	-13.00%	40,39					
Regényirodalom: humor					22,04	0.009	-44.58%	12,21	

2. táblázat: szignifikáns eltérések a vizsgált jegyekben, az 1961 – 1991/2-es időszakok összevetése során
(forrás: Stajner – Mitkov (2012) table 2 - 5)

A fentiek alapján, ha elfogadjuk a hipotézist, mely szerint a vizsgált négy szintaktikai jegy előfordulásának csökkenése esetén a szövegek könnyebben érthetővé válnak az átlagos olvasó számára, úgy plauzibilisnek tűnik a következtetés, hogy az elmúlt évszázadokban az angol nyelv írott szövegei folyamatosan az egyszerűsödés felé mozdultak el. A fejezetben kifejtett faktorokon kívül azonban számos egyéb tényező is hathat egy szöveg befogadása során

pozitívan, vagy negatívan, ilyen lehet például a pragmatikai kontextus vagy a szakzsargonok előfordulásáról a szaknyelvek esetében, ezért tehát a könnyű érthetőség a fentieknél összetettebb, és nehezebben mérhető jelenségnek tűnik.

Amiért az ismertetett elemzések mégis feltétlenül hasznosak, az a nyelv spontán változását visszatükröző jellegük. Emellett érdemes megemlíteni, hogy a vizsgált korpuszok egyike sem tartalmazott hivatali kommunikációból származó (fogyasztói szerződések, ügyfélszolgálati tájékoztatók stb.) vagy jogi szövegeket, amelyek a PLM által indukált változások középpontjában állnak, ilyen módon tehát:

- az elemzésükkel kapott eredmények egyfajta kontrollként szolgálhatnak a PLM eredményeinek felderítése során, továbbá
- alátámasztják, hogy a PLM által megfogalmazott közérthetőségi törekvések összhangban vannak az angol nyelv azon természetes változásával, amely során a pszicholingvisztikai szempontból nehezen érthető faktorok aránya csökken.

2. Társadalmi kontextus

Az első modern értelemben vett törekvések megjelenését⁵ a hivatali (és főként a jogi-) nyelv közérthetőbbé tételére a múlt század hatvanas éveire szokás datálni (Solan – Tiersma: 2012). Egészen a hetvenes évekig azonban az ilyen kezdeményezések (Dickerson: 1965, Mellinkoff: 1963, Parker – Taylor: 1969) sokkal inkább a probléma körülhatárolására irányultak, semmint a jogi-, vagy hivatali nyelv alapvető reformjainak megalapozására. Mindemelett a hivatalos nyelvhasználat megújítását szorgalmazók továbbra sem tekintettek magukra egy közös irányzat képviselőjeként; ötleteiket egyénileg dolgozták ki és oktatták.

Az „áttörés” egészen a hetvenes évek végéig váratott magára, amikor is a fogyasztói mozgalmak (Consumer movements) olyan szintű társadalmi bázisra tettek szert, amely már ideális légkört teremtett a hivatali nyelvhasználattal szemben támasztott új elvárásoknak is.

⁵ Ismertek korábbi elszórt próbálkozások is (pl.: Coode: 1845, Mackay: 1887) de ezek a későbbiekben csak lokális hatással rendelkeztek a szerzők környezetében, az általuk felvetett elveket mások közvetlenül nem vitték tovább.

2.1 Fogyasztói mozgalmak

„A fogyasztó mozgalom olyan gyűjtőfogalom, amelynek referenciáját mindazon tevékenységek adják, amelyek célja a vásárló/fogyasztó elsőbbségének érvényesítése egy gazdaságban” (Finch: 1985: 23)⁶.

Az USA-ban a fogyasztói öntudat dokumentált megnyilvánulásait gyakran az 1920-as évekig is szokás visszavezetni⁷, az szélesebb társadalmi bázisra csak az 1930-as években tett szert. A 20'-as évek erősen teljesítő gazdasága után a 30'-as években elhúzódó Nagy Gazdasági Válság és az azt követő lassú talpra állás általánosan meggyengítette a bizalmat a nagy piaci szereplőkben. Ebben az évtizedben sorra jelentek meg az olyan, akár több százezer példányban elkelt könyvek (pl.: Kallett – Schlink: 1933), amelyek a kor piaci gyakorlatát illették éles kritikával⁸. A növekvő elégedetlenségre válaszul Roosevelttel képviselőket biztosított a fogyasztóknak a New Deal Programokban, ezzel kvázi hivatalosan is elismerve azok létjogosultságát (Finch: 1985: 27). A következő időszakban sorra alakultak azok az immár hivatalos, nonprofit szervezetek (pl.: Consumers Union, 1936), amelyek dedikált célja információk és tanácsadás nyújtása a vásárlókat érintő kérdésekben, mint például termékbiztonsággal, az egészségügyi ellátással, a pénzügyi szolgáltatásokkal és az élelmiszer-előállításokkal kapcsolatos problémák.

Az üzleti szektor ekkoriban leginkább fenyegetésként tekintett a fogyasztói mozgalomra, mint olyan törekvésre, amely saját érdekeit sérti. Annak ellenére, hogy Roosevelttel, egy a kongresszushoz intézett üzenetében⁹ már 1933-ban sürgette a fogyasztóvédelmi szabályok szigorítását, az első komoly valódi eredmény végül csak 5 évvel később, 1938-ban született meg egy közfelháborodást kiváltó tragédia hatására.

A Sulfanilamide nevű gyógyszer egy tablettá és por formájában ekkor már régóta forgalomban levő, bakteriális fertőzések kezelésére alkalmazott gyógyszer volt. 1937-ben egy értékesítője

⁶ A szerző fordítása

⁷ Chase – Schlink (1927) például azon marketing gyakorlatok ellen emel szót, amelyek a fogyasztók számára megnehezítették a termékek valós értékének felmérését. Fő célja a vásárlói döntéshozatal felmérése, és annak megállapítása volt, hogy egyes termékeknek a valóságban a vásárlók számára betöltött funkciója mennyiben felel meg a gyártó előzetes állításainak. A könyv különös jelentősége főként abban állt, hogy elég széles körben vált ismertté ahhoz, hogy a fogyasztói érdekérvényesítés szükségességét képes legyen beemlíteni a köztudatba.

⁸ A könyv legfontosabb állítása az volt, miszerint az akkoriban értékesített (főként élelmiszer- és gyógyszeripari termékek) forgalmazása nemegyszer annak pontos ismerete nélkül történik, hogy a mai értelemben vett adalékanyag milyen hatással vannak hosszabb távon az azt elfogyasztókra. Emellett olyan éles kijelentéseket is tartalmaz, miszerint a gyártók gyakran tudatában vannak olyan mellékhatásoknak is, amelyeket a profitmaximalizálás érdekében eltitkolnak a szélesebb nyilvánosság elől.

⁹ Message to Congress

piaci igényt jelzett a szerre folyékony oldat formájában is. Ennek megfelelően a gyártó előállította a megfelelő formájú készítményt, azonban a forgalomba hozatal előtt annak toxicitását semmilyen formában nem vizsgálták (mindössze az elegy ízét, megjelenését és illatát), az ilyen vizsgálatokra ugyanis semmilyen korabeli törvény nem kötelezte őket. A korábban hasznos szerről hamar kiderült, hogy új formájában rendkívül mérgező, mire azonban az erről szóló adatok beérkeztek a gyártóhoz, és az visszahívta a készítményt, valamint elindította a fogyasztók széleskörű tájékoztatását, a szer már közel 100 emberéletet követelt (Balletine: 1981).

Az eset nyilvánosságra kerülése után a felháborodás olyan méreteket öltött, amely a kormányzatot is lépésenkényszerbe hozta, ezt követően több, a fogyasztói érdekérvényesítő képességet kedvezően érintő törvény is született¹⁰.

A fogyasztói mozgalmak talán legjelentősebb, következő hulláma már az 1960-as évekre tehető. J.F. Kennedy 1960-as elnöki kampánya során ígéretet tett arra, hogy megválasztása esetén egy fogyasztói tanácsadói irodát fog létrehozni Washingtonban annak biztosítására, hogy a fogyasztók hangját a Kongresszusban is meghallják. Később, 1962-ben a Kongresszushoz intézett, a fogyasztó polgárok igényeiről szóló első beszédében körvonalazta a fogyasztói jogok nyilatkozatát.

A későbbi Plain Language Movement szempontjából legfontosabb kijelentései szerint a fogyasztóknak joguk van a biztonsághoz, a tájékoztatáshoz, a meghallgatáshoz (~érdekérvényesítéshez) és a választáshoz (Finch: 1981: 31).

Az utolsó, és talán legfontosabb eredmények gyűjtőpontjában egy akkor 31 éves ügyvéd, Ralph Nader 1965-ben megjelent könyve (Nader: 1965) állt, amelyben a szerző élesen bírálja a gépjárműgyártókat, amiért azok számos esetben a dizájnt és a formatervezést részesítik előnyben az utasok biztonsága helyett. Talán a korban a közúti balesetek során tapasztalható növekvő halálozási arány miatt, de Nader könyve hamar bestseller lett, és nagyban hozzájárult az első komolyabb gépkocsi biztonsággal kapcsolatos rendelkezésének¹¹ megszületéséhez. A nagy médianyilvánosság is hozzásegítette Nadert, hogy az évtized végére a fogyasztói mozgalmak egyik legnagyobb hatású alakja váljon belőle.

¹⁰ pl.: Wheeler-Lea Act of 1938, Wool Products Labelling Act of 1939

¹¹ National Traffic and Motor Vehicle Safety Act of 1966

A nyilvánosság bevonásával, valamint oktatási és kutatási szervezetek¹² alapításával számos további, a fogyasztókat védő törvény¹³ elfogadását segítette elő. Ezek a törvények már pusztán reagálást jelentettek néhány elszigetelt eseményre, hanem egyfajta szemléletváltásról adtak tanúbizonyságot, amely során az átlagember érdekei sokkal jelentősebb fókuszot kaptak a korábban egyáltalán nem szabályozott, vagy éppen az eredetileg a nagyipar érdekeit prioritizáló területeken.

2.2 A PLM kezdete és intézményesülése

Kennedy 1962-es beszéde, majd Nader tevékenysége nyomán reflektorfénybe került az a gondolat, mely szerint az állampolgároknak tudatában kell lenniük, és meg is kell érteniük az őket illető jogokat és kötelességeket, ez pedig megadta az alapot, hogy az egyéni érdekérvényesítő képesség kiterjesztése ne csak a fogyasztókat védő törvények létezésében öltön testet, de a hivatalos dokumentumok szövegezésére is hatással legyen. A PLM kapcsán elsődlegesen a fogalmazás során alkalmazott nyelvhasználattal szembeni standardok formájában jelentkezett.

A fogyasztói mozgalmak előbb-utóbb beszivárogtak olyan területekre is, amelyek nyelvhasználatukban korábban elsődlegesen nem a könnyű olvashatóságra törekedtek. Ilyenek voltak például a bankok ügyfélszolgálati kommunikációs csatornái, vagy éppen az állami hivatalok tájékoztató anyagai.

A kezdeti időkben a közérthetőségért folytatott aktivista tevékenység individuálisan zajlott, és olyan karizmatikus egyéniségek tevékenysége köré összpontosult, mint Chrissie Maher angol ügyvédnö, aki 1971-től megalapította például az Egyesült Királyság első közösségi újságját, a Tuebrook Bugle-t, amelynek lapjain gyakran adott hangot abbéli véleményének, mely szerint a (kormányzati és magánkézben levő) szervezeteknek közérthető angolt kell használniuk. 1979-ben többedmagával megalakította a Plain English Campaign irodát, amely a mai napig elsősorban a közérthető fogalmazás ellenőrzésével és oktatásával foglalkozik. Az ilyen, és

¹² pl.: Center for the Study of Responsive Law, Public Interest Research Group, Center for the Study of Responsive Law

¹³ pl.: Hazardous Substances Labelling Act of 1960, Kefauver-Harris Amendment (1962), Fair Packaging and Labelling Act of 1966, National Traffic and Motor Vehicle Safety Act of 1966.

ehhez hasonló irodák¹⁴, szervezetek létesülésével a PLM tehát fokozatosan egyfajta intézményesülés irányába kezdett elmozdulni.

A tengerentúlon eközben az első olyan intézkedésként, amely során egy magánvállalat elkötelezte magát kommunikációs anyagának közérthetőbbé tétele mellett, 1975. január 1.-ére szokás datálni (Felsenfeld & Sieger 1981, Asprey 2003), amikor az akkori First National City Bank (mai nevén Citybank) saját kezdeményezésére hatályba léptette új, közérthetőségi követelményeket is tekintetbe vevő fogyasztási hitelekéről szóló tájékoztatóját. A korabeli piaci szereplők között ez a lépés megütközést keltett, mert teljesen ellentétes volt az addigi bevett gyakorlattal.

Alig néhány évvel később a frissen szerveződő PLM a figyelem középpontjába került, amikor Jimmy Garter 1978-ban elnöki rendeletet adott ki a szövetségi szabályozások világosabbá, kevésbé nehézkesé és költséghatékonyabbá tétele érdekében (Dorney: 1988: 49). Ugyanerre az időszakra tehető számos olyan törvény¹⁵ beiktatása, amelyek ugyan név szerint nem hivatkoznak a PLM-re, azonban szellemiségükben már világosan tükrözik annak központi gondolatait (Willerton: 2015: 6-7). Később ezt számos szövetségi tagállam is követte helyi rendelkezések beiktatásával.

Az ezt követő időszakban sorra alakultak mind az USA-ban, mind pedig Európa szerte¹⁶ az olyan szervezetek, amelyek a hivatali kommunikáció világosabbá tételéért küzdöttek, ezzel pedig a PLM immár nem egyéni, hanem társadalmi méretekben folytatta tovább tevékenységét.

3. A szaktudományos álláspontok integrálása

A PLM kezdeti fókusza azon szociális előnyök elérése volt, amelyek a világos hivatali kommunikációból származnak, mint a joghoz való hozzáférés erősödése, vagy a vásárlók számára azon lehetőség megteremtése, hogy a nekik szóló információk maradéktalan megértése által, azok teljes birtokában jobban megalapozott döntéseket hozhassanak. Erre vonatkozóan

¹⁴ Center for Plain Language: tagjai főként kormányzati tisztségviselők, akadémikusok és az üzleti szféra képviselői, akik nonprofit szervezetként dolgoznak a PLM előre mozdításáért, Legal Writing Institute: működési területük dedikáltan a jogi nyelv, Burton Foundation: szintén a jogi nyelvvel foglalkozó szervezet, tagjai főként az akadémiai szféra képviselő stb.

¹⁵ Magnuson-Moss Warranty-Federal Trade Commission Act of 1973, Consumer Leasing Act of 1976, Electronic Fund Transfer Act of 1978

¹⁶ pl.: Plain Language Europe

számos iránymutatás született azon nyelvi faktorokról, amelyeknek a PLM képviselői kulcsszerepet tulajdonítanak a szövegek érthetősége kapcsán.

Ahogy az érdeklődés a jogszabályok és egyéb hivatalos dokumentumok intralingvális átfordítása felé terelődött, hamar a figyelem középpontjába kerültek olyan kérdések is, mint például a szaknyelviség és a közérthetőség elvi kollíziója, a PLM-be integrálandó nyelvészeti megállapítások, vagy éppen a jogtudomány reflexiója a jogi nyelv közérthetőségi szempontú diverzifikációjára.

3.1 Jogtudományi munkák

A PLM kezdetei kapcsán már felmerült, hogy a hivatalos szövegek egyszerűsítése irányában sok olyan szereplő is komoly erőfeszítéseket tett, akik kapcsolatban voltak a joggal, több esetben akár jogvégzettek is voltak közöttük. Éppen ezért érdekes néhány fontosabb munkán keresztül végigkövetni, hogy az angolszász jogtudomány művelői közül kik és milyen formában igyekeztek hozzájárulni a folyamat előmozdításához akár módszertani javaslatokkal, akár kritikai megjegyzésekkel.

Azon munkák közül, amelyek jogtudományi – jogelméleti szempontból közelítik meg a jogi szövegek nyelvhasználatát, Kimble (2012, 47-54) a következőket említi a legnagyobb hatásúként:

- David Mellinkoff a kaliforniai jogi egyetem (UCLA) korábban ügyvédként is praktizáló oktatójának nevéhez köthető az első olyan összefoglaló írás (Mellinkoff: 1963), amely az angolszász jogi terminológiák eredete, illetve a szakma szociolektusa kialakulásának történetén keresztül, néhány általa jellemzőnek ítélt grammatikai jegyet is tekintetbe véve igyekezett átfogó képet adni a jogi nyelvről. Fő megállapításai javarészt értéksemlegesen igyekeztek felhívni a figyelmet a jogi dokumentumok szövegezésének fontosságára¹⁷.
- Richard C. Wydick, szintén a kaliforniai egyetem oktatója már a PLM növekvő népszerűségnek időszakában írta meg azon könyvét (Wydick: 1979), amelyben olyan

¹⁷ A szerző munkájában főként az olyan lexikai elemek, anakronizmusok túlhasználata ellen szólal fel, amelyek álláspontja szerint az érdemi tartalomhoz nem járulnak hozzá, ellenben a megértést hátrányosan érintik, vagy éppen félreértésre adhatnak okot (pl.: a *saith*, mint a *say* E/3 alakú, régies formája jogszabályok szövegeiben, szemben a standardnak számító *said* alakkal).

konkrét javaslatokat fogalmaz meg, mint például „felesleges” szavak/kifejezések elhagyása¹⁸, a (túlzott) nominalizáció kerülése vagy például olyan tulajdonságok szem előtt tartása, mint az alany, állítmány, tárgy hármásának túlzott eltávolítása egymástól a mondaton belül.

- A michigani ügyvédi kamara (State Bar of Michigan) saját szaklapjában elsőként indított önálló rovatot a PLM-el kapcsolatos hírek, információk közlésére (Willerton: 2015, 7).
- Már a 90'-es években Michèle Asprey ausztrál jogász összefoglaló munkát (Asprey: 1990) jelentetett meg, melyben konkrét esetjogi, törvényhozási példákon keresztül mutatja a közérthető megfogalmazás gyakorlati megvalósításának lehetőségeit számos jogi szakágban.
- 2001-ben Bryan A. Garner gyakorlatokkal színesített könyvet adott ki gyakorló jogászok számára a témában (Garner: 2001).

A fenti felsorolás közel sem lenne teljes, ha mindazon írásokat akarnánk számba venni, amelyek az elmúlt közel hatvan évben foglalkoztak a PLM és a jogi szaknyelv integrálhatóságával. Azonban már ennyi példából is jól kivehető, hogy az angol nyelvterületen a jogi szakma képviselői egészen a kezdetektől aktívan részt vettek a jogi szaknyelvnek a PLM támasztotta új irányvonalhoz igazításában.

3.2 Nyelvtudományi vonatkozások

A jogi nyelv nyelvészeti szempontú tanulmányozásának számos válfaja ismert, amelyek eltérő neveken több specifikus közegben vizsgálják a jogi tematikájú nyelvhasználatot.

Az Egyesült államokban a 70-es években kezdődtek meg azok a kutatások, amelyek a jog- és nyelvtudomány egyes területeinek metszetében igyekeztek empirikus módszerekkel vizsgálni

¹⁸ A nyelv lexémáit két fundamentális csoportra bontja fel, tartalmas szavakra (working words) és funkció szavakra (glue words). Véleménye szerint ez utóbbiak száma minden esetben kevesebb kell, hogy legyen egy mondaton belül, mint a tartalmas szavak összesített száma, mivel ezek hordozzák a mondat valódi, közvetíteni kívánt jelentését, a funkciószavak pedig csak a grammatikai jólformáltságért kell, hogy felelősek legyenek. Megjegyzi, hogy a jogi szövegekben a funkciószavak arány kiugróan magas, ez pedig a megértést feleslegesen nehezítő tényező. A terminus ugyanakkor nem esik egybe a magyar grammatikában definiált funkciószó kategóriával, mivel a szerző ide sorolja például a tipikusan idiomatikus és szakmaspecifikus állandósult szókapcsolatokat is, mint például:

(1) *It was said during the course of the meeting that...*

Az ilyen esetekben például a kiemelt kifejezés leváltására egyszerű prepozíciót javasol:

(2) *It was said in the meeting that...*

a jogi környezetben kialakult beszédhelyzeteket. A jogtudományon belül kialakult „jog és társadalom” irányzat egyfajta specializálódása lett később a „jog és nyelv” (law and language) kutatási irány. Ennek korai szakaszában a vizsgálódások fő csapásiránya az egyenlő bánásmód követelményének gyakorlati érvényesülése volt, célja pedig, hogy feltárja azokat a nyelvi-nyelvhasználati okokat és szokásokat, amelyek miatt ez az elv gyakran nem tud maradéktalanul érvényre jutni. Ilyen értelemben tehát a fő kérdés a jogban megjelenő hatalmi viszonyok (nyelvi) megjelenése, gyakorlása, vagy éppen az ezzel elkövetett visszaélések feltárása volt (Vinnai: 2017, 87-90).

A 70'-es évek végén, 80'-as évek első felében indultak meg ténylegesen azon vizsgálódások, amelyek már a jogi nyelv nyelvészetileg releváns jegyeivel foglalkoztak. A főbb kutatási területeket ekkoriban három nagyobb csoportra lehetett felosztani (Levi – Walker: 1990):

- a.) a tárgyalótermi nyelvhasználat (pl. az esküdteknek adott bírói utasítások érthetősége¹⁹)
- b.) a nyelv, mint a jog tárgya (szólásszabadsággal kapcsolatos kérdések, szóbeli bűncselekmények stb.)
- c.) írott jogi szövegek vizsgálata.

Ez utóbbi nagy csoportba tartozott például a szerződések, formanyomtatványok, valamint a jogszabályok nyelvezetének elemzése is (Vinnai: 2017: 94), éppen ezért ez a terület állhatott legközelebb ahhoz, hogy a PLM számára gyakorlati támpontokat nyújtson.

Mindhárom csoport esetében kiemelet figyelmet kaptak olyan, a jogszociológiában is élénk érdeklődésre számot tartó kérdések, mint a jog és a jogi hatalom természetének megítélése, vagy akár olyan (inkább a szociolingvisztikához közel álló) problémák, mint az amerikai jogi eljárások során a résztvevők többsége által preferált, a férfiakra jellemző beszédstílus preferálása. A korszak sokszínűségét jól jellemzi, hogy olyan kutatásra is akadt példa, amely a jogi egyetemek elsőéves hallgatóit bevonva igyekezett választ találni a jogvégzettek és

¹⁹ Erre jó példa Charrow – Charrow (1979) elemzése, melynek során a cél a szövegösszefüggések kognitív feldolgozási folyamatai során keletkező nehézségek azonosítása, továbbá azon lexikai, szintaktikai, szemantikai jelenségek azonosítása volt, amelyek kihatnak a feldolgozás nehézségére. A tesztek során a szerzők esküdtek számára megfogalmazott bírósági instrukciókat (BAJI: Book of Approved Jury Instructions) olvastak fel önkénteseknek, akik feladat az volt, hogy azok fontosabb tartalmi elemeit saját szavaikkal a lehető legpontosabban visszaidézzék. Ezt követően a vizsgálat kontroll fázisában a szövegeket átdolgozták, nyelvileg egyszerűsítették, és a parafrázis-tesztet megismételték. Az eredmények nem egy tipikus szintaktikai szerkezet megváltoztatása, vagy elhagyása esetén statisztikailag is szignifikáns javulást mutattak.

ügyfelek között megfigyelhető kommunikációs szakadékokra azáltal, hogy a részletesen feltárta a jogi nyelv elsajátítása során jelentkező nyelvhasználati változásokat (Mertz: 1996)²⁰.

Már a 90'-es évektől kezdve a korábbiaknál intenzívebben kerültek középpontba a jogi nyelvhasználat nyelvi eszközei. Ebből a szempontól a jog és nyelv kutatások egyik legjelentősebb, egyben történetileg legújabb válfaja az igazságügyi nyelvészet (forensic linguistics, vö. Coulthard – Johnson: 2013). Az igazságügyi nyelvész szakértők közreműködhetnek például olyan eljárásokban, ahol megnyilatkozások szerzőjének azonosítása a cél, vagy éppen annak megállapítása, hogy egy jogi kifejezéseket is tartalmazó szöveg mennyire érthető a laikusok számára (Vinnai: 2017, 112), ezért pedig a PLM által keresztülvinni kívánt elvek tekinthetők az igazságügyi nyelvészet egyfajta gyakorlati alkalmazásának is.

A fentiekén túl az ezredforduló utáni, a jogi nyelvet célzó nyelvészeti kutatások gyakran alkalmazzák a számítógépes nyelvészet adatvezérelt módszereit is. Ebben jelentős szerepe van annak a frissen kialakult trendnek is, hogy a számos USA-beli bíróság (pl. a Michigani Legfelsőbb Bíróság – Michigan Supreme Court) is megvizsgálta a korpusznyelvészeti módszerek hatékonyságát és összeegyeztethetőségét a bíróságok bevett módszertanával, és megállapításaik szerint azok sikerrel alkalmazhatók bizonyos vitás jogértelmezési kérdések eldöntésére is.

Ennek a megállapításnak az első gyakorlati alapját a *State v. Rasabout*²¹ ügy adta, amely során az elkövető egy banda rivalizálás rendezéseképpen 12 különálló lövést adott le egy olyan házra, amelyben a rivális banda egy tagját sejtette. Az ügyben több civil is érintett volt. A bíróság által megoldandó nyelvi kérdés a kapcsolódó törvény szövege kapcsán merült fel, amely azonban nem várt értelmezési konfliktusokat generált a testület tagjai között. A kérdéses törvényszöveg („*discharge of any kind of dangerous weapon or firearm ... from an automobile ... within 600 feet of ... a house, dwelling, or any other building*”²²) vitát váltott ki a bírók között annak

²⁰ Az elemzés egyebek mellett megállapította, hogy ennek a fajta kommunikációs szakadéknak a háttérében egy egészen egyszerű, de szisztematikus jelenség áll. A joghallgatók ugyanis a jogesetek elemzése során egy olyan speciális látásmódot fejlesztenek ki, amelyben a lényegi vonások kiemelése válik prioritássá, az egyes tényezők kiválnak a társadalmi kontextusból, és esettípusokká válnak a bennük szereplőkkel együtt (Vinnai: 2017, 102). Ez a fajta alkalmazkodás nem meglepő, tekintetbe véve a jogi normák absztrakt jellegét, vagyis, hogy a bennük megfogalmazott elvek és szabályok a valós eseményeknél sokkal általánosabban vannak jelen, ezen általános elvek „átfordítása” a konkrét jogesetre pedig a jogalkalmazó feladata. Ezáltal azonban a jogi kontextusban elhangzó megnyilatkozás, vagy mondat is elsődlegesen szaknyelvi jellegűvé válik, amely háttérbe szorít(hat)ja a laikus szempontjait.

²¹ 299 P.3d 625 (Utah Ct. App. 2013)

²² Utah Code section 76-10-508

kapcsán, hogy az a „*discharge*” kifejezés alatt pusztán egyetlen lövés leadását, vagy a teljes tár kiürítését érti-e? Ilyen vitás esetekben a cél a jogalkotó szándékának rekonstruálása, azonban mivel ebben ellentét alakult ki a bírók között és a szoros szövegolvasás, valamint a szótári értelmezés sem segített a kérdés a konkrét kontextusfüggő jelentés tisztázásában, így végső soron a testület Tom Lee bíró javaslatára korpusznyelvészeti módszerek bevetése mellett döntött. Felszólalásában a hasonló helyzetekben alkalmazott emberi döntéshozatalt a korpuszban való statisztikai adatkinyeréssel állította párhuzamba, mint érvelt, a mindennapi emberi kommunikáció során is olyan értelemben használunk kifejezéseket, amilyenben az a számunkra elérhető korpuszban (az életünk során hallott nyelvi adatokban) jelen van. Ha bármilyen értelmezés kapcsán kérdés merül fel, a kontextus alapján kikövetkeztetjük a megfelelő jelentést, a szótári értelmezésen kívül tekintetbe vesszük a beszélő demográfiai jellemzőit stb. A bírók is hasonló metódusokat alkalmaznak a jogértelmezési eljárások során, a memóriájukból előhívják a szó korábbi kontextusait, és ez alapján következtetnek, vagyis egyfajta automatikus korpusznyelvészeti analízist végeznek²³.

Az ügy végül elvi jelentőségűvé vált a tényleges ítéletre tekintet nélkül is, hiszen első alkalommal hangzott el legfelsőbb bírósági érvelésben, hogy jogi kérdések eldöntéséhez egy olyan, relatív fiatal tudományág eredményeit és módszereit is hasznos felhasználni, mint a korpusznyelvészet.

Mindemellett ma már számos, kifejezetten a jogi doménból épített korpusz létezik, pl.: Corpus of German Law (Vogel et al. 2018), British Law Report Corpus (BLRC, Rizzo – Pérez: 2012) vagy éppen a hazai Miskolc Jogi Korpusz (Szabó – Vinnai: 2018).

Ezek olyan könnyen elemezhető adatbázisok jelentenek, amelyekkel minden korábbinál hozzáférhetőbbé válnak explicit kvantitatív mérések a jogi nyelv nyelvi jellemzőire vonatkozóan. Ezek a kvantitatív mérések pedig könnyen kvalitatív következtetésekhez vezethetnek a jogi nyelv bonyolultságával kapcsolatos sztereotípiák megalapozottsága kapcsán (lásd pl. Vincze: 2018), vagy a köznyelvtől való szignifikáns eltérések feltérképezésével nyomot adhatnak azon szintaktikai és lexikai eltérések mibenlétére, amelyek a leginkább

²³ „A corpus is a body, and corpus linguistics analysis is no more than a study of language employing a body of language.11 When we communicate using words we naturally access a large corpus—the body of language we have been exposed to during our lifetimes—to decode the groups of letters or sounds we encounter ... Our means of sensing that ... meaning, moreover, was not a matter of looking the word up in the dictionary. It was a matter of accessing the body of language we have encountered to view the meaning of the word in its broader context... Judges have long employed similar methods of decoding the language of the law. To resolve ambiguities in statutes, judges access their memory of the use of uncertain terms in the context in which they have heard them used. In so doing they are engaged in corpus linguistics analysis.” 299 P.3d 625: 32 - 33

befolyásolhatják az érthetőséget, ezzel hozzájárulva a PLM által megfogalmazott célok eléréséhez is.

3.3 Federal Plain Language Guidelines

A jogelmélet és jogszociológia, valamint a nyelvtudományi munkák egyfajta szintézisét testesíti meg az amerikai kormányzat által 2011 márciusában kiadott szövetségi közérthetőségi iránymutatás (FPLG)²⁴.

A dokumentum részletes tanácsokat tartalmaz szövegszervezési elvekre vonatkozóan, a szövegeknek a várható olvasóközönség szempontjait szem előtt tartó kontextualizációja kapcsán, lexikális szinten szófaji kategóriák szerint lebontva taglalja a legtipikusabb finomítandó szerkezeteket és kifejezéseket, továbbá külön fejezetet szentel a webes szövegek hatékony összeállításával kapcsolatban, és tárgyalja az egyes bekezdések, mondatok optimálisként javasolt szórendjét, tagolását, hosszát stb.

Habár jellegéből adódóan idézett szerzői²⁵ többségükben a jog területéről érkeztek, valamennyien figyelembe vesznek nyelvészeti kutatásokat, eredményeket is munkáikban, amelynek köszönhetően mindkét szaktudományos álláspont képviselteti magát az eredményként elkészült útmutatóban.

4. Plain English – sikerek és kritikák

Megjelenése óta a Plain English Movement által képviselt elveket és módszereket számos kritika érte, ugyanakkor a kezdeményezés kiemelkedően sikeres volt az Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban, Ausztráliában, de még az Európai Unió jogalkotásában is érezhető hatásait. Ahhoz, hogy a PLM jelen állásáról teljesebb kép alakulhasson ki, a következőkben röviden áttekintem a legjelentősebb jogszabályokat, intézkedéseket és eseményeket, amelyek a mozgalom képviselőinek tevékenységéhez köthetők.

²⁴ Federal Plain Language Guidelines, US Government, March 2011

²⁵ pl.: Veda R. Charrow, Robert P. Charrow, Bryan Garner, Joseph Kimble

4.1 Az elért eredmények

Az egymást követő amerikai kormányzatok reakciója a jogi dokumentumok közérthető megszövegezése iránt konstansnak mutatkozó igényre változatos képet mutat.

Az első kormányzati intézkedés, amelyben már jelentős hatása volt a PLM kapcsán kialakult, a hivatali nyelvezetét illető közhangulatnak Richard Nixon 1972-es állásfoglalása arról, hogy a Federal Register (az USA kormányának hivatalos napilapja) a továbbiakban a laikusok számára is érthető nyelvezettel kell, hogy íródjon. 1978-ban a Szövetségi kommunikációs bizottság (Federal Communications Commission) rövid kérdés-válasz párok formájában adott ki szabályozást a CB rádiókra vonatkozóan²⁶. A szövegben emellett kiemelt figyelmet fordítottak a személyes névmások és az aktív mondatszerkesztés használatára, egyéb stilisztikai jegyei pedig ezt teszik az első Plain English-ben írt jogszabállyá²⁷.

Szintén 1978-ban Jimmy Carter elnöki rendeletben²⁸ kötelezte a kormányzati ügynökségeket meglévő rendeleteik felülvizsgálatára a tekintetben, hogy azok változatlan formában megtarthatók, módosítandók vagy hatályon kívül helyezendők, bevezetve ezzel a visszamenőleges szabályozási felülvizsgálatot (retrospective regulatory review). A rendelet előírja a kormányügynökségek számára, hogy:

- a.) egyszerű és (költség)hatékony rendeleteket dolgozzanak ki,
- b.) a javasolt szabályokat azonosítsák az általuk elvárt jelentős társadalmi hatásokkal,
- c.) tekintetbe vegyék a gazdasági tartalmú szabályok gazdasági hatásait,
- d.) és vizsgálják felül a hatályos kormányzati ügynökségi szabályozásokat, hogy azok megfeleljenek az iránymutatás céljainak.

Egy következő elnöki rendeletben²⁹ Carter előírta, hogy az ügynökségek csak a szükséges űrlapokat alkalmazhatják, azokat kötelesek a lehető legegyszerűbbé és legrövidebbé tenni, és előírányozzák a papírmunka feldolgozásához szükséges költségeket éves szinten³⁰.

²⁶ Federal Register, April 4, 1978, 13976-13988.

²⁷ A törvényszöveg összegző része (Summary) szó szerinti idézésben (kiemelés a szerzőtől): „The FCC is adopting all new rules for the Citizens Band (CB) Radio Service. The rules are simpler than they used to be and are written in „plain English”. We expect voluntary compliance with the CB rules to increase as a result of our action.”

²⁸ E.O. 12044

²⁹ E.O. 12174

³⁰ Ugyanennek a hatékonysági törekvésnek a nemsokkal későbbi állomása volt a bürokrácia csökkentését célzó Paperwork Reduction Act (The Paperwork Reduction Act of 1980) is.

A következő időszakban, Ronald Reagan elnöksége alatt időszakos visszalépés történt a PLM térnyerésében, mivel az új elnök visszavonta elődje nyelvi egyszerűsítést célzó rendeleteit³¹, annak ellenére, hogy kinevezett kereskedelmi minisztere, Malcolm Baldrige szorgalmazta a közérthető nyelvhasználatot a kereskedelmi és ipari gazdasági szegmensben (Bowen et al.: 1991).

Az ezt követő időszak inkább stagnálást jelentett a PLM hivatalos elismertségében, annak ellenére, hogy számos, összességében előremutató esemény történt az amerikai törvényhozásban.

Ilyen volt például Bill Clinton tevékenysége, aki hivatali ideje alatt ismét felélesztette a közérthető nyelvhasználatot, mint kiemelt kormányzati célt. A közérthető megfogalmazásról szóló memorandumában a kormányzati tisztségviselők számára írja elő az ehhez szükséges elvi kereteket, két későbbi elnöki rendelete³² pedig ismét előírta ezt a kormányzati ügynökségeknek is³³. Aelnökétől, Al Gore-tól származik az a híres idézet is, miszerint „A közérthető megfogalmazás állampolgári jog.” (Deiterich et al.: 2006).

Nagyjából az ezredforduló utáni évektől kezdve a PLM egyre inkább szervesen integrálódott a legkülönbözőbb kormányzati szervek kommunikációs politikájába, elég csak a Szövetségi Repülési Igazgatóság (Federal Aviation Administration), a Nemzeti Egészségügyi Intézmények (National Institutes of Health) vagy a Mezőgazdasági Minisztérium (Department of Agriculture) PLM-et támogató programjaira gondolni.

Az utolsó jelentős mozzanat a 2010. október 13-án Barack Obama elnök által aláírt törvény a közérthető megfogalmazásról (Plain Writing Act of 2010³⁴), amelyet három későbbi elnöki rendelettel is megerősített³⁵.

A Plain Writing Act az egyes kormányzati ügynökségeket minden általuk kiadott, vagy felülvizsgált dokumentumban közérthető megfogalmazás használatára, munkavállalóik ilyen irányú képzésére, a törvény betartása érdekében adminisztratív folyamatok megalkotására, és a szervezetek honlapján külön szekció kialakítására kötelezi, amely fórumot nyit a rendelkezéssel

³¹ Bár a Paperwork Reduction Act -t továbbra is hatályban tartotta. Az intézkedés fő indoka az volt, hogy véleménye szerint a hangsúlyt a törvényi szabályozások költséghatékonyására kell helyezni, szemben a szabályozások megfogalmazási módjának fejlesztésével.

³² E.O. 12866, E.O. 12988

³³ „All information provided to the public by the agency shall be in plain, understandable language.” E.O. 12866, sec. 6

³⁴ H.R. 946; Pub.L. 111–274

³⁵ E.O. 13563

kapcsolatban beérkező megkeresések kezelésére, valamint ezzel összefüggésben előírja a szervezeteknek egy, a témával foglalkozó kapcsolattartó kijelölését is.

4.2 A PLM hatásainak megítélése

Solan – Tiersma (2012) a PLM elveinek alkalmazása során keletkező előnyök közé sorolja:

- a szöveg „precizitásának” növekedését, vagyis a komplex gondolatok egyszerűbb kifejezése által az akaratlan homályosságok, kétértelműségek elkerülését,
- a szaknyelvről történő intralingvális átfordítás során jelentkező fordítási hibák arányának csökkenése,
- az arányaiban kisebb keletkező szövegtest miatt (a „plain” stílusban írt szövegek szinte kivétel nélkül rövidebbek) a szövegalkotás költségei csökkennek,
- a laikus olvasó számára meggyőzőbbek azok az érvelések (legyenek akár jogi tartalmúak) amelyeket megért,
- a szabályozások érdemi tartalmának könnyebb érthetősége által növeli a jogtudatosságot, a demokrácia és a jogrendszer iránti bizalmat.

Ha a PLM-mel kapcsolatos kritikai megállapításokat keresünk, a szakirodalom nem bővelkedik egységes érvrendszerekben; ellenérvek is szórványosan fedezhetők fel.

Mindazonáltal az előforduló kritikák két főbb érvet emelnek ki, amelyek megkérdőjelezzik a PLM abszolút hatékonyságát.

A kritikák legfőbb iránya (Assy: 2011, Zódi: 2019, Barnes: 2010 stb.) ugyanakkor azt kifogásolja, hogy a PLM standardjai mindösszesen a jogi szövegek felszíni szerkezeti elemeire összpontosítanak, tekintet nélkül azok esetleges inherens szemantikai komplexitására, valamint a tényre, hogy gyakran a normatív tartalmak teljes befogadásához a jogi környezet pragmatikai kontextusának ismerete is szükséges. Ezzel összefüggésben a PLM elvei szerint átfogalmazott szövegekkel kapcsolatban gyakran jelenik meg problémás pontként, hogy nincs megfelelő bizonyíték, ami alátámasztaná, hogy egy ilyen átírás minden esetben képes bizonyítottan javítani a szöveg érthetőségét³⁶.

³⁶ Mindezek mellett érdemes megemlíteni, hogy a gyakorlatban a szaknyelvi kritériumok és a közérthetőségi elvárások sok esetben csak nehezen egyeztethetők össze, mivel gyakran egymásnak ellentmondó nyelvi eszköztár használatát teszik szükségessé. (Üveges: 2019)

Ezen felül további probléma lehet az is, hogy a PLM általánosan bevett standardjai (mindamelllett, hogy sok konkrét javaslatot is tartalmaznak) sok esetben csak nyelvészetiileg nehezen megfogható, általános elveket sorakoztatnak fel követendőként³⁷.

Konklúzió

A PLM sikerét véleményem szerint több tényező együttes jelenléte alapozta meg. Fontos tényező lehetett, hogy az általa követendőként tekintett nyelvváltozat alapvetően több szempontból összhangban van az amerikai angol nyelv korábban megfigyelhető szintaktikai változásaival, valamint az a körülmény is, hogy a vásárlói mozgalmak térnyerése kellően megalapozta azt a fajta öntudatot, amely a jogszabályoknak a laikusok szempontjából vett érthetőségét állampolgári jogként tekinti.

A nyelvtudomány alkalmazott eredményeinek találkozása a jogalkotó szándékával eddig számos törvényben és jogszabályban megmutatkozott, amelyek hatása a tengerentúli szakirodalom közel egységes álláspontja szerint mind praktikussági, mind elvi szempontból segített csökkenteni a szakadékot a joghoz nem értők, és az azt professzionális szinten művelők között.

³⁷ Ugyanakkor hangsúlyozandó az is, hogy a legtöbb esetben ezek a szövegek igyekeznek szemléletes példákat is idézni az általános szövegszintű javaslatok illusztrálására.

Irodalom

Asprey, Michele M.: Plain Language for Lawyers, Annandale, N.S.W., Federation Press (2003)

Assy, Rabeea: Can the Law Speak Directly to Its Subjects? The Limitation of Plain Language. In: Journal of Law and Society 38, no. 3 (2011) 376-404.

Ballentine, Carol: Taste of Raspberries, Taste of Death: The 1937 Elixir Sulfanilamide Incident In: FDA Consumer, 1981 JUNE (1981)

Barnes, Jeffrey: When 'plain language' legislation is ambiguous - sources of doubt and lessons for the plain language movement. Melbourne University Law Review, 34(3) (2010) 671-707.

Bowen, Betsy A. – Duffy, Thomas M. – Steinberg, Erwin R.: “Analyzing the Various Approaches of Plain Language Laws.” In Plain Language: Principles and Practice, edited by Erwin R. Steinberg, 19–29. Detroit: Wayne State University Press. (1991)

Coode, George: On Legislative Expression, London: W. Benning (1845)

Charrow, Robert P. – Charrow, Veda R.: Making Legal Language Understandable: A Psycholinguistic Study of Jury Instructions. Columbia Law Review, 79, (1979) 1306-1374.

Coulthard, Malcolm – Johnson, Alison: The Routledge Handbook of Forensic Linguistics. London: Routledge (2010)

Davies, Mark: The Corpus of Historical American English (COHA): 400 million words, 1810-2009. Available online at <https://corpus.byu.edu/coha/> (2010-)

Dorney, Jacqueline M.: ERIC/RCS Report: The Plain English Movement, In: The English Journal Vol. 77, No. 3, 49-51.

Felsenfeld, Carl – Siegel, Alan: Writing contracts in plain English. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co. (1981)

Finch, James E.: A history of the consumer movement in the United States: its literature and legislation. In: Journal of Consumer Studies and Home Economics 9. (1985) 23-33.

Giuseppina Scotto di Carlo: Diachronic and Synchronic Aspects of Legal English: Past, Present, and Possible Future of Legal English, Cambridge Scholars Publishing (2015)

Kallett, Arthur & Schlink, Frederick J.: 100,000,000 Guineu Pigs. New York: Vanguard Press (1933)

Kimble, Joseph: Writing for Dollars, Writing to Please. Durham, NC: Carolina Academic Press (2012)

Kincaid, Peter J. – Delionbach, Leroy J.: Validation of the Automated Readability Index: A follow-up. In: Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society, 15 (1) (1973) 17–20.

Klebanov, Beata Beigman –Knight, Kevin –Marcu, Daniel: Text Simplification for Information Seeking Applications. On the Move to Meaningful Internet Systems. In: Lecture Notes in Computer Science, volume 3290, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg New York (2004) 735–747.

Mackay, Aeneas James George Introduction to an Essay on the Art of Legal Composition Commonly Called Drafting, (1887) In: Law Quarterly Review 3, 326

Mattila, Hekki S.: Comparative legal linguistics: language of law, Latin and modern lingua frances. 2nd ed. Farnham: Ashgate Publishing Ltd. (2013)

Mellinkoff, David: The Language of the Law. Boston: Little, Brown & Co. (1963)

Merja, Kytö – John, Scahill – Harumi, Tanabe (eds.): Language Change and Variation from Old English to Late Modern English: A Festschrift for Minoji Akimoto. Peter Lang AG, Internationaler Verlag der Wissenschaften (2010)

Nader, Ralph: Unsafe at Any Speed: The Designed-in Dangers of the American Automobile, Grossman Publishers (1965)

Parker, Anthony – Taylor, Eric (eds.): Modern Wills Precedents London: Butterworths (1969)

Pléh Csaba – Lukács Ágnes: Pszicholingvisztika. 1-2. Budapest: Akadémiai Kiadó (2014)

Reed, Dickerson F.: The Fundamentals of Legal Drafting. American Bar Association, Boston. (1965)

Rizzo, Camino Rea – Pérez, M. José Marín: Structure and design of the British Law Report Corpus (BLRC): a legal corpus of judicial decisions from the UK. In: Journal of English Studies, 2012/10. (2012) 131-145.

Rudnicka, Karolina: Variation of sentence length across time and genre. In: Richard J. Whitt (ed.): *Diachronic corpora, genre, and language change*. Amsterdam: John Benjamins (2018) 220–240.

Schlink, Frederick J. – Chase, Stuart: *Your Money's Worth: A study in the waste of the consumer's dollar*. Macmillan (1927)

Stajner, Sanja – Ruslan Mitkov: *Diachronic Changes in Text Complexity in 20th Century English Language: An NLP Approach*. LREC (2012) 1577–1584.

Szabó Miklós - Vinnai Edina (Szerk.) *A törvény szavai*, Miskolc, Bíbor Kiadó (2018)

Tiersma, Peter –Solan, Lawrence M.: *The Oxford Handbook of Language and Law*. New York: Oxford University Press. (2012)

Üveges István: Közérthetőség a jogi nyelvben. Követelmény és/vagy kultúra? In: *Magyar Jogi Nyelv* 2019/2. (2019) 20-26.

Vincze Veronika: *A Miskolc Jogi Korpusz nyelvi jellemzői*. In: Szabó Miklós, Vinnai Edina (szerk.): *A törvény szavai*. Miskolc, Bíbor Kiadó (2018)

Vogel, Friedemann – Hamann, Hanjo – Gauer, Isabelle: *Computer-Assisted Legal Linguistics: Corpus Analysis as a New Tool for Legal Studies*. In: *Law & Social Inquiry* 4 (2018) 1340–1363.

Wydick, Richard C.: *Plain English For Lawyers*, Durham, NC: Carolina Academic Press (1979)

Zódi Zsolt: *The Limits of Plain Legal Language: Understanding the Comprehensible Style in Law*. In: *International Journal of Law in Context* 15, no. 3 (2019) 246–62.

Hivatkozott esetek, jogszabályok

State v. Rasabout, 2013

Wheeler-Lea Act of 1938

Wool Products Labelling Act of 1939

Hazardous Substances Labelling Act of 1960

National Traffic and Motor Vehicle Safety Act of 1966

Fair Packaging and Labelling Act of 1966

Magnuson-Moss Warranty-Federal Trade Commission Act of 1973

Consumer Leasing Act of 1976

Electronic Fund Transfer Act of 1978

The Paperwork Reduction Act of 1980

Plain Writing Act of 2010

Exec. Order No. 12044, 43 FR 12661 (1978).

Exec. Order No. 12174, 44 FR 69609 (1979).

Exec. Order No. 12866, 58 FR 51735 (1993).

Exec. Order No. 12988, 61 FR 4729 (1996).

Exec. Order No. 13563, 76 FR 3821 (2011).